

Vägen till giftfria daghem

I MARIEHAMNS STAD

22.11.2017

Innehåll

Bakgrund	4
Varför är barn extra känsliga?	4
Hur ser det ut på daghemmen i Mariehamn?	4
Vad gör Mariehamns stad?	4
Vem ska göra vad?	4
När ska det göras?	5
Prioriterade åtgärder	5
Leksaker och pysselmaterial	5
1. Ta bort lek-elektronik	5
2. Rensa bland leksaker som inte är leksaker	5
3. Rensa bland plastleksaker	5
4. Skölj eller torka av leksaker	6
5. Rensa bland pysselmaterial	6
Kemikalier och avfall	6
6. Rensa bland kemiska produkter	6
7. Förteckna märkningspliktiga kemiska produkter	6
8. Fasa ut kemiska produkter med farliga ämnen	7
9. Sortera avfall	7
10. Hantera trasiga lågenergilampor rätt	7
Inredning	7
11. Rensa bland madrasser och lekkuddar	7
12. Byt ut gamla möbler	8
13. Byt ut textilier med specialfunktioner	8
14. Tvätta textilier och mjukdjur	8
Hygien och städning	8
15. Tvätta händerna	8
16. Städa bort damm	9
Inköp	9
17. Använd handskar av nitril eller polyeten	9
18. Välj miljömärkta och parfymfria hygienprodukter	9
19. Öka andelen miljömedvetna inköp	9
Mat och tillagning	10
20. Prioritera ekologiskt och servera mer vegetariskt och klimatsmart	10
21. Undvik plast ihop med varm mat	10

22. Undvik teflon och använd aluminium på rätt sätt.....	10
23. Spola i vattenkranen.....	10
Nybyggnation och renovering	11
24. Ställ rätt krav på entreprenörer	11
Ordlista	12
Farosymboler för märkningspliktiga kemikalier	14
Miljömärkningar	15
Plastmärkningar– vad betyder de?	17

Bakgrund

I vår vardag omger vi oss av varor så som textilier, elektronik och förpackningar. Det man vanligtvis inte tänker på är att alla dessa varor innehåller kemikalier. Kemikalierna gör att varan får vissa specifika egenskaper, exempelvis kan plast göras mjukare, textilier kan göras flamsäkra och så vidare. Detta är egenskaper som på många sätt förenklar våra liv, men tyvärr kan vissa av dessa kemikalier också ha en negativ bieffekt på människors hälsa och/eller miljön.

En del kemikalier är kända för att vara skadliga, medan andra är ofarliga. De flesta av ämnenas risker är dock okända. Vi behöver därför vara försiktiga med vilka kemikalier vi använder, och hur vi använder dem.

Varför är barn extra känsliga?

Två faktorer spelar en avgörande roll i varför barn är extra känsliga för kemikalier.

För det första har kemikalier större potential att orsaka skada hos barn. Det beror på att deras kroppar är under utveckling. Även mycket små koncentrationer kan då ha stor påverkan.

För det andra exponeras barn för kemikalier i högre grad än vuxna. Deras kroppar är mindre och de äter och andas mer i förhållande till sin egen kroppsvikt. Man har också kunnat se att kemikalier kan tas upp direkt genom huden hos barn. Dessutom handskas barn med föremål på ett annat sätt än vad vuxna gör. Att exempelvis tugga på leksaker kan göra att barnet får i sig skadliga kemikalier från leksaken. De får även i sig damm som kan bestå av kemikalier från leksaker, textilier, elektriska produkter och andra varor.

Hur ser det ut på daghemmen i Mariehamn?

Under hösten 2015 startade Mariehamns stad ett projekt med syfte att minska barns risker för onödig exponering av farliga kemikalier i stadens daghem. Stadens 11 daghem inventerades med avseende på material i möbler, inredning och leksaker samt produkter för hygien och städning liksom städrutiner och kostservice. Projektet syftade även till att öka medvetenheten och kunskaperna kring kemikalier i daghemmen.

Resultatet visar att plast-, skumgummi- och textilmaterial som kan innehålla skadliga ämnen förekommer i en viss mängd och detta innebär en potentiell risk för exponering av barnen. Överlag såg det dock bra ut, ingen anledning finns till oro.

Vad gör Mariehamns stad?

Denna handlingsplan med åtgärdsförslag för Mariehamns stad har arbetats fram och avsikten är att den ska vara till nytta i det fortsatta arbetet mot giftfria daghem.

De prioriterade åtgärderna i detta dokument visar hur vi som jobbar inom kommunen kan arbeta för att göra vår del av arbetet.

Vem ska göra vad?

Samtliga åtgärder i detta dokument ligger under någons ansvar. Eftersom åtgärderna spänner över många områden är det flera parter som berörs. De som är utpekade som ansvariga finns inom lokalservice, kostservice, fastighetsansvariga och barnomsorgen.

När ska det göras?

När åtgärderna ska genomföras varierar från åtgärd till åtgärd. Vissa av dem är en engångsföreteelse, medan andra ska fortgå kontinuerligt och implementeras i redan utformade rutiner.

Prioriterade åtgärder

I arbetet med att nå giftfria daghem finns det många steg att ta. Det viktigaste är att vi alla börjar göra vad vi själva kan, oavsett vilken roll vi har i staden. Nedan följer viktiga åtgärder som har valts ut på grund av sin betydelse för att minska mängden skadliga kemikalier som barn utsätts för i sin vardag.

Leksaker och pysselmaterial

1. Ta bort lek-elektronik

Elektronik som inte är avsedd att leka med innehåller bland annat tungmetaller och flamskyddsmedel. Detta kan exempelvis vara mobiltelefoner, sladdar och tangentbord. Denna typ av elektronik är inte lämplig för barn att leka med och ska därför rensas ut och lämnas som el-avfall till återvinning.

Ansvarig: Daghemsföreståndaren.

Genomförs: Juni 2018 ska samtlig lekelektronik vara bortplockad.

2. Rensa bland leksaker som inte är leksaker

Det ställs högre krav på varor som är tillverkade för barn, så som leksaker och barnavårdsartiklar, än på övriga varor. Byggmaterial, väskor och skor av låtsasskinn i PVC-plast, kromgarvat läder samt oäkta metallsmücken är exempel på varor som kan innehålla ämnen som är skadliga för hälsa och miljö. Varor som inte är tillverkade för barn bör därför inte användas som leksaker, om inte innehållet är ordentligt kontrollerat. Kläder och väskor i textil samt vegetabiliskt garvat läder, livsmedelsförpackningar i kartong eller saker från naturen är generellt bra alternativ.

Ansvarig: Daghemsföreståndaren + personal.

Genomförs: December 2018 ska samtliga icke-leksaker vara bortplockade.

3. Rensa bland plastleksaker

Plastleksaker kan innehålla tungmetaller och skadliga mjukgörare, exempelvis ftalater. De tungmetaller, framförallt bly och kadmium, som kan finnas i plastleksaker har negativa effekter på bland annat nervsystemet och kan vara cancerframkallande. Eftersom en del ftalater har hormonstörande effekter ska barn inte utsättas för dem i onödan. Vid inköp av plastleksaker, välj de som är tillverkade inom EU och är CE-märkta.

De plastleksaker som är viktigast att rensa bort är:

- Klibbiga och hala plastleksaker.
- Plastleksaker som luktar starkt.
- Mjuka plastleksaker som är tillverkade innan 2007.
- Plastleksaker som inte är CE-märkta (förpackningen kan ha varit CE-märkt).

- Slajm samt lekler av PVC, exempelvis cernitlera.

Ansvarig: Daghemsföreståndaren + personal.

Genomförs: December 2018 ska ovanstående leksaker vara bortplockade.

Därefter genomgång och utrensning en gång per år.

4. Skölj eller torka av leksaker

Genom att skölja eller torka av varor släpper de mest lättillgängliga kemikalierna. Alla nyinköpta leksaker ska därför sköljas eller torkas av innan användning. För att få bort både ytliga kemikalier och damm ska samtliga leksaker sköljas eller torkas av regelbundet. Enligt barnomsorgens säkerhetsplan ska leksaker tvättas med jämna mellanrum.

Ansvarig: Daghemsföreståndaren + personal.

Genomförs: Kontinuerligt.

5. Rensa bland pysselmaterial

Barn ska inte använda märkningspliktiga eller gamla färger, lim och lacker. Undvik även oljebaserade färger. Använd i stället vattenbaserade alternativ som har barn som målgrupp. Vid uppvärmning av plast, exempelvis vid strykning av pärlplattor, se till att samtidigt vädra i lokalen och att barnen inte är i samma rum. Använd miljömärkta förkläden eller de som är tillverkade av nylon och undvik de som är av PVC.

Ansvarig: Daghemsföreståndaren + personal.

Genomförs: Kontinuerligt. Pysselmaterialet ska gås igenom på varje avdelning inom december 2018.

Kemikalier och avfall

6. Rensa bland kemiska produkter

Mängden kemiska produkter på daghemmet ska vara så begränsad som möjligt. Rensa bort de produkter som är gamla, inte används eller är märkningspliktiga. De märkningspliktiga kemiska produkterna som ni måste ha kvar får endast användas av vuxna och ska förvaras otillgängligt för barnen.

Ansvarig: Städarbetsledaren + daghemsföreståndaren för det som används av daghemmets personal.

Genomförs: Kontinuerligt. Genomgång årligen i samarbete mellan föreståndare och städarbetsledaren.

7. Förteckna märkningspliktiga kemiska produkter

De märkningspliktiga kemiska produkter, det vill säga de med farosymboler, ska finnas listade i en kemikalieförteckning. Tillhörande säkerhetsdatablad för produkterna ska finnas lättillgängliga. Saknas säkerhetsdatablad – fråga leverantören!

Från och med november 2017 finns säkerhetsdatablad tillgängliga elektroniskt för samtlig lokalservicepersonal.

Ansvarig: Lokalservicechef.

Genomförs: Kontinuerligt. I samband med nytt ramavtal för städkemikalier byts alla rengöringsmedel ut till medel som är tillverkade av förnyelsebara råvaror samt är giftfria (diverse.com, SURE-serie).

8. Fasa ut kemiska produkter med farliga ämnen

Har ni kemiska produkter som innehåller utfasningsämnen, måste dessa rensas ut och ersättas med bättre alternativ. Genom att välja produkter märkta med Bra Miljöval, Svanen eller EU-ecolabel vet ni att de är fria från dessa ämnen.

Ansvarig: Lokalservicechef.

Genomförs: I samband med upphandlingar. I samband med nytt ramavtal för städkemikalier byts alla rengöringsmedel ut till medel som är tillverkade av förnyelsebara råvaror samt är giftfria (diverse.com, SURE-serie).

9. Sortera avfall

Efter utrensning är det viktigt att avfallet tas om hand på bästa sätt. På mise.ax finns information om hur man sorterar sitt avfall. Kontakta miljösamordnaren om du är osäker på vart avfallet ska.

Ansvarig: Daghemsföreståndaren.

Genomförs: Kontinuerligt.

10. Hantera trasiga lågenergilampor rätt

Lågenergilampor innehåller ofta kvicksilver. Går en lampa i kras ska barnen genast lämna rummet, som därefter ska vädras ordentligt. Är lampan varm vänta 20–30 min innan resterna torkas upp med exempelvis en trasa som sedan slängs som farligt avfall. Är lampan kall är det okej att börja torka upp resterna direkt.

Ansvarig: Personal på avdelningen.

Genomförs: Kontinuerligt.

Inredning

11. Rensa bland madrasser och lekkuddar

Madrasser, dynor och lekkuddar kan både i dess skumfyllning och i själva överdraget innehålla bland annat skadliga mjukgörare, flamskyddsmedel och tungmetaller. Madrasser, dynor och lekkuddar tillverkade innan 2007 bör bytas ut. Vid val av nya madrasser, dynor och lekkuddar välj de certifierade med Bra miljöval, Svanen eller Ökotex. Om möjligt, undvik helt de av PVC, då även de sorter som är godkända ur hälsosynpunkt har skadlig effekt på miljön. Använd madrassöverdrag i tyg och var noga med att tvätta dessa regelbundet.

Ansvarig: Daghemsföreståndare + barnomsorgschef (inköp).

Genomförs: 2018-2019 inventeras och förnyas madrasser, dynor, täcken och soffor.

Inventering delvis gjord under 2017.

12. Byt ut gamla möbler

Äldre möbler av skumgummi och textil kan innehålla förbjudna flamskyddsmedel. Byt därför ut gamla möbler från 70- och 80-talet som är gjorda av skumgummi. Vid inköp av nya möbler välj de som är fria från ftalater, skadliga flamskyddsmedel, tungmetaller och PVC. Vid nyinköp, fråga efter miljövänliga alternativ (ökotex).

Ansvarig: Daghemsföreståndaren.

Genomförs: Kontinuerligt.

13. Byt ut textilier med specialfunktioner

Undvik helt textilier med egenskaper så som smutsavvisande, antibakteriella och flamsäkra, eftersom dessa funktioner ofta beror på miljö- och hälsoskadliga kemikalier. Exempel på sådana kemikalier är perfluorerade ämnen och nanosilver. Vaxdukar gjorda av PVC kan innehålla skadliga mjukgörare och bör därför undvikas. Vaxdukar i bomull med yta av akrylatplast är ett bättre alternativ om man ändå behöver en duk. Vid val av nya textilier, välj naturfiber som är miljömärkta eller begagnade. Exempel på naturfibrer är ull, bomull och lin. Bra miljömärkningar för textilier sidan 16.

Fleecefiltar släpper från sig mikroplaster som passerar reningsverken och riskerar att skapa problem i miljön. Om möjligt ersätt dessa med naturfibrer.

Ansvarig: Daghemsföreståndaren + personal på avdelningen.

Genomförs: Genomgång gällande vad som behöver bytas på respektive avdelning under 2018.

Budgeteras för 2019. Samtliga fleeefiltar tas bort inom 2018.

14. Tvätta textilier och mjukdjur

Kemikalier från tillverkningsprocessen kan finnas kvar i textilier. En stor del av kemikalierna sköljs ur om man tvättar textilierna innan användning. För att förhindra att damm och därmed kemikalier samlas i textilier är det viktigt att tvätta dem regelbundet. Detta gäller till exempel gardiner, dukar, mjukdjur och handdukar. Kom ihåg att undvika sköljmedel och att välja miljömärkt tvättmedel. Använd gärna torktumlare, då mängden damm minskar.

Ansvarig: Personal på avdelningen.

Genomförs: Kontinuerligt.

Hygien och städning

15. Tvätta händerna

Kemikalier samlas i damm som lätt fastnar på barnens händer. Det är därför viktigt att barnen tvättar händerna innan de äter. Även efter kontakt med kemiska produkter, så som färg och lim, är det viktigt att tvätta händerna. Daghemmen har tydliga rutiner för handtvätt vilket också nämns i daghemmens säkerhetsplan.

Ansvarig: Personal på avdelningen.

16. Städa bort damm

Kemikalier som finns i möbler och andra varor hamnar i dammet. Upprätta och följ därför ordentliga städrutiner. En förutsättning för att städningen ska kunna göras ordentligt är att ytorna hålls fria från leksaker så att lokalen är lättstädad. Städfrekvensen på svåråtkomliga ytor ses över.

Ansvarig: Daghemsföreståndare samt städarbetsledare.

Inköp

17. Använd handskar av nitril eller polyeten

Användning av handskar är inte det samma som en god hygien. Minimera användningen så att de enbart används när det behövs. Undvik handskar av vinyl och latex. Vinyl kan innehålla skadliga mjukgörare och latex kan vara allergiframkallande. Det har visat sig att nästan hälften av materialet vinyl kan bestå av hormonstörande ftalater. Bra alternativ är handskar av nitril eller polyeten (PE).

Ansvarig: Lokalservicechef + föreståndare.

Genomförs: Upphandlades hösten 2017. Nitrilhandskar finns med bland upphandlade produkter för städmaterial. Handskar byts ut efterhand.

18. Välj miljömärkta och parfymfria hygienprodukter

Vid val av hygienprodukter välj miljömärkta och parfymfria alternativ. Både för miljöns skull och för att minska risken för negativa hälsoeffekter så som astma och allergi.

Ansvarig: Lokalservicechef samt daghemsföreståndare.

Genomförs: I samband med upphandlingar. Samtliga nya upphandlade hygienprodukter är färg- och parfymfria. Samtliga produkter är miljömärkta, inget icke-miljömärkt finns upphandlat.

19. Öka andelen miljömedvetna inköp

En enkel metod för att köpa in bra varor är att titta efter miljömärkningar. Mer information om vanliga märkningar finns på sidan 15. En generell tumregel vid inköp av leksaker är att köpa produkter från välkända tillverkare och märken. På så sätt minskar risken att vi köper in leksaker som inte är säkra eller innehåller förbjudna ämnen.

Våga fråga leverantören!

*Ansvarig: Daghemsföreståndaren samt personal på avdelningen.
Genomförs: Kontinuerligt.*

Mat och tillagning

20. Prioritera ekologiskt och servera mer vegetariskt och klimatsmart

Vid framställning av ekologisk mat används inte kemiska bekämpningsmedel. Genom att öka andelen ekologisk mat minskar vi därför mängden kemikalier vi får i oss. Det är även bra att äta vegetariskt eftersom det oftast ansamlas mer miljögifter i djur än i växter. Det finns politiskt fastställda mål gällande andelen ekologisk mat som serveras och daghemmen har även en miljödag per vecka, då vegetarisk mat serveras.

*Ansvarig: Ansvarig kock i köket samt kostservicechef.
Genomförs: Kontinuerligt och utgående från politiska beslut, kostpolicyn och de nationella näringsrekommendationerna.*

21. Undvik plast ihop med varm mat

Plast kan innehålla tungmetaller, bisfenoler och skadliga mjukgörare, såsom ftalater. Dessa kan läcka ut till livsmedel som är i kontakt med plast, särskilt om man värmer upp den. Det bästa är att byta ut plast mot porslin, rostfritt eller glas. Om man ändå behöver använda plast ska den vara märkt med symbolen "ett glas och en gaffel".

Symbolen visar att materialet är okej att använda i kontakt med livsmedel. Information om övriga plastmärkningarna finns i denna handlingsplan. Gamla pipmuggar och nappflaskor bör bytas ut!

*Ansvariga: Kökspersonal samt personal på avdelningen.
Genomförs: Kontinuerligt.*

22. Undvik teflon och använd aluminium på rätt sätt

Perfluorerade ämnen, som finns i exempelvis teflon, är svårnedbrytbara och ansamlas i kroppen. De kan även vara reproduktionsstörande, cancerframkallande och kroniskt giftiga. Byt därför ut eventuella kastruller och stekpannor av teflon till gjutjärn eller rostfritt. Aluminium kan bland annat ha effekter på utvecklingen av centrala nervsystemet. Undvik därför att tillaga, värma upp eller förvara sura livsmedel i kastruller, formar, dricksflaskor, folie och andra kärl av aluminium utan skyddande beläggning. Till sura livsmedel räknas exempelvis saft, soppor, krämer, tomat, rabarber, bär och frukt.

*Ansvariga: Kökspersonal.
Genomförs: Kontinuerligt.*

23. Spola i vattenkranen

Koppar, bly och bakterier kan samlas i stillastående vattenledningar. Var därför noga med att spola i vattenkranen tills vattnet blir kallt innan ni tar vatten till dryck eller matlagning. Använd inte heller varmt kranvatten till detta. Spola alltid noga i kranarna efter längre perioder då daghemmet varit stängt, till exempel efter sommarsammanslagning.

*Ansvariga: Samtlig personal på daghemmet.
Genomförs: Kontinuerligt.*

Nybyggnation och renovering

24. Ställ rätt krav på entreprenörer

När Mariehamns stad bygger nytt eller renoverar på daghemmen är det viktigt att det används bra och sunda material. Därför bör vi ställa krav vid upphandling av material för byggande och renovering för att säkerställa att materialen inte innehåller farliga kemikalier.

*Ansvarig: Fastighetschefen.
Genomförs: Kontinuerligt.*

Ordlista

CE-märkning

Genom att CE-märka en vara deklarerar tillverkaren, på eget ansvar, att produkten uppfyller EUs lagstiftning för just den produktkategorin.

Flamskyddsmedel

Flamskyddsmedel används för att göra ett material mindre lättantändligt. Exempel på produkter som kan innehålla flamskyddsmedel är textilier, möbler, skyddskläder, gummikablar, isoleringsmaterial och elektronisk utrustning. Flamskyddsmedel kan vara miljö- och hälsofarliga. Vissa av dem är svårnedbrytbara och ansamlas i organismer. En del av dem är även misstänkta för att vara hormonstörande. Vanligast är dessa egenskaper bland bromerade flamskyddsmedel, vilka dessutom påvisats i bröstmjök och blod hos människor.

Ftalater

För att plast och gummi i bland annat golv, leksaker, väskor och lim ska få mjuka egenskaper kan man tillsätta mjukgörare. En vanlig grupp mjukgörare är ftalater. De är ofta tillsatta i plast gjord av polyvinylklorid, mera känd som PVC eller vinyl. Ftalater kan läcka från varan och tas upp av kroppen genom huden eller födan. Man har kunnat uppmäta förhöjda halter i blod, urin och bröstmjök hos människor. Flera av de ftalater som används har visat sig vara hormonstörande.

Hormonstörande

Något som påverkar hormonsystemet och därför kan ge upphov till en rad olika effekter. Exempel på sådana effekter är fortplantningsstörningar, missbildningar, cancer, diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar, benskörhet samt skador på immun- och nervsystem.

Kandidatförteckningen

Lista över ämnen som enligt EU har särskilt farliga egenskaper som kan medföra allvarliga och bestående effekter på människors hälsa och på miljön. Listan innefattar exempelvis ämnen som orsakar cancer, mutationer, försämrade reproduktionsförmåga, hormonstörningar och/eller är svårnedbrytbara och ansamlas i organismer.

Kemikalie/Kemisk produkt

Ett kemiskt ämne eller en blandning av kemiska ämnen som inte är en vara, se "vara". Till denna kategori hör exempelvis rengöringsmedel, färg och kriterior.

Leksaksdirektivet

Europeisk lagstiftning som ställer extra krav på säkerhet hos leksaker, och gör det med fokus på kemikalier. Tänk på att en leksak bara räknas som leksak om den är tillverkad med syftet att enbart barn ska leka med den.

Märkningspliktig kemikalie

En kemisk produkt som är bedömd som såpass farlig att den ska vara märkt med farosymbol. Är produkten märkt med farosymbol ska det finnas säkerhetsdatablad tillgängligt för den som använder produkten. From och med juni 2015 ska farosymbolerna se ut enligt s.14.

Nanopartiklar

Nanopartiklar är ett samlingsnamn för mycket små partiklar, som är mindre än 100 nanometer i diameter. Nanopartiklar kan på grund av att de är så små få helt andra egenskaper än samma ämne i normalstorlek, och kan därför bete sig på helt andra sätt i våra kroppar.

Perfluorerade ämnen

För att impregnerade textilier och papper ska få en slät vatten-, smuts- och fettavvisande yta används ofta perfluorerade ämnen. De finns även i bland annat brandsläckningsskum och rengöringsmedel.

Gemensamt för gruppen är att de är mycket svårnedbrytbara, giftiga ämnen som kan ansamlas i levande organismer.

Säkerhetsdatablad

Den som använder kemiska produkter i sitt arbete behöver få information om deras farliga egenskaper, risker och hur de hanteras på ett säkert sätt. Denna information sammanställs i produktens säkerhetsdatablad. Företag som släpper ut kemiska produkter på marknaden är skyldiga att lämna säkerhetsdatablad till den som använder produkten yrkesmässigt.

Tungmetaller

Hit räknas metaller och legeringar som har hälso- och miljöeffekter. De mest kända är bly, kvicksilver och kadmium, men även krom, kobolt, nickel, koppar, zink, arsenik, selen, silver med flera räknas som tungmetaller.

De hamnar i våra kroppar eftersom de finns i luften vi andas, maten vi äter och i det vi tar i med händerna. De förekommer ofta i oäkta smycken, lågenergilampor, elektronik och varor av PVC. Gemensamt för tungmetaller är att de är grundämnen som är naturligt förekommande och som inte bryts ner. Problem uppkommer eftersom de på grund av mänsklig påverkan förekommer i högre halter än vad mikroorganismer, växter, djur och människor är anpassade för. Exempel på hälsoeffekter som kan orsakas av tungmetaller är benskörhet, cancer, diabetes, hjärt- & kärlsjukdomar samt skadlig inverkan på nervsystemets utveckling och funktion.

Farosymboler för märkningspliktiga kemikalier

Nya farosymboler, faropiktogram

Giftig. Produkten ger livshotande skador vid inandning, hudkontakt eller förtäring.

Frätande. Produkten ger frätskador på hud, matstrupe och ögon, eller andra allvarliga ögonskador. Används också för produkter som är korrosiva för metaller.

Hälsoskadlig. Produkten kan ge ärftlig genetisk skada, cancer, fosterskador eller störa fortplantningen. Används också för produkter som ger allergi vid inandning, kemisk lunginflammation vid förtäring eller andra allvarliga skador vid enstaka eller upprepad exponering.

Skadlig. Produkten är skadlig vid inandning, hudkontakt eller förtäring. Används också för produkter som ger allergi vid hudkontakt, som irriterar hud, ögon eller luftvägar eller ger narkosverkan.

Miljöfarlig. Produkten är giftig för vattenmiljön på kort eller lång sikt. Ska förvaras och användas så att produkten och avfallet inte skadar miljön.

Explosiv. Produkten är explosiv och kan explodera om den utsätts för slag, friktion, gnistor eller värme. Måste hanteras varsamt.

Brandfarlig. Produkten är brandfarlig och kan brinna våldsamt vid antändning eller värmeförstärkning. Vissa produkter utvecklar brandfarlig gas i kontakt med vatten eller självantänder i luft.

Oxiderande. Produkten orsakar reaktion, brand eller explosion i kontakt med brännbara ämnen eller material.

Gas under tryck. Produkten är en trycksatt eller kraftigt nedkyld gas. Behållaren kan explodera vid yttre brand.

Farosymboler som gäller till 2015

Mycket giftig/
Giftig

Frätande

Hälsoskadlig
Irriterande

Miljöfarlig

Explosiv

Extremt/
Mycket
brandfarligt

Oxiderande

Miljömärkningar

Idag finns det en uppsjö av olika miljömärkningar som ibland kan kännas svår att överblicka. De miljömärkningar som presenteras här är några av de vanligaste.

Svanenmärkning

Svanen är Nordens officiella miljömärke för varor och tjänster. Märkningen ställer hårda krav på produkter ur ett livscykelperspektiv, från råvara till avfall. Kraven på produkterna skärps kontinuerligt för att utveckla en hållbar produktion. Idag finns Svanen inom 63 produktgrupper, bland annat leksaker.

Bra Miljöval

Bra miljöval är Naturskyddsföreningens egen miljömärkning för varor och tjänster. Liksom för Svanen skärps kraven med tiden för att främja en hållbar produktion. Märkningen finns inom olika produktgrupper, allt från färdmedel till diskmedel.

Ecolabel/EU-blomman

EU-blomman är en gemensam miljömärkning inom EU. För att få märkas måste en produkt uppfylla kriterier för kvalitet, miljö och funktion under varans hela livscykel. Kraven ökar succesivt och måste följas för att märkningen ska få behållas. Märkningen finns inom 26 olika produktgrupper, främst färg och textilier men även hygienprodukter.

Produkter med Astma och allergiförbundets märkning

Astma- och allergiförbundets märkning är egentligen ingen miljömärkning. Denna märkning av produkter ska ses som en vägledning i sökandet efter produkter som är bra ur allergisynpunkt. Produkter med denna märkning är fria från parfym, allergiframkallande och irriterande ämnen. Märkningen finns på hygienprodukter, men även för bäddprodukter, dammsugare med mera finns kriterier framtagna.

Ökotex-standard 100

Ökotex-standard 100 är ett certifieringssystem för textilier. Märkningens kriterier gäller för textilier från råmaterial till färdig produkt. Certifieringen garanterar att inga farliga eller otillåtna kemikalierester finns i den färdiga produkten. Märkningen finns bland annat på hemtextilier, bäddprodukter, tygleksaker m.m.

GOTS

Global Organic Textile Standard. En internationell miljömärkning för kläder och textil (sociala och miljömässiga krav). GOTS syfte är att hjälpa konsumenten välja produkter som är bra ur ett helhetsperspektiv med hänsyn till både miljö och socialt ansvar.

Blå ängeln

Den Blå ängeln är Tysklands miljömärke. Det är det äldsta miljömärket i världen och har funnits ända sedan 1978. Kriterierna för denna miljömärkning tas fram av det tyska naturvårdsverket och är en statlig och frivillig miljömärkning, precis som svenska miljömärkningen Svanen.

De ovan nämnda är de vanligaste miljömärkningarna som man kan stöta på men det finns fler, på denna länk finns en sammanställning:

<http://www.hallakonsument.se/globalassets/markningstabell-23-juni-2015.pdf>

Plastmärkning– vad betyder de?

Plast har vi i stort sett överallt i vår vardag och de allra flesta är märkta med en symbol som markerar vilken sort det är. Det är en triangel med en siffra i och nu ska vi reda ut vad de betyder och vilka du kanske bör undvika. Källa: [Svenska Naturskyddsföreningen](#).

1 PET, polyeteneterftalat

PET står för polyeteneterftalat. Det används ofta i dryckesflaskor. Denna plast är slitstark och tålig, passar därför bra i returflaskor. Polyester i tyg är samma sak som PET.

Miljörisk: Låg, eventuellt finns risk för läckage av ftalater till drycken i flaskorna. En ny studie visade att vatten i PET-flaskor hade högre halter av hormonstörande ämnen än vatten i glasflaskor.

2 Polyetylen – hög densitet, PE-HD

Detta är en vanlig plast i förpackningar för flytande produkter. Den är kraftigare och tätare än vanlig polyetylen (nummer 4).

Miljörisk: Inga i dag kända, bör dock inte upphettas.

3 Polyvinylklorid, PVC (undvik)

PVC används för butikspackning av kött, i byggnadsmaterial, i leksaker med mera. Ämnet är i sig hårt, därför tillsätts mjukgörare i form av ftalater. De kan utgöra en stor andel av produktens totala vikt. Mjukgörarna läcker ut under hela produktens livstid. Ftalater är hormonpåverkande, stör fortplantningen och det finns studier som påvisar risk för barnallergier.

Miljörisk: Undvik om du kan.

4 Polyetylen – låg densitet , PE-LD

Det här är materialet som vanliga plastpåsar görs av.

Miljörisk: Inga i dag kända, bör dock inte upphettas.

5 Polypropylen, PP

Polypropylen är vanlig i förpackningar som ska tåla att bli varma, exempelvis till färdigmat som värms i micron, men finns i alla slags livsmedelsförpackningar.

Miljörisk: Inga i dag kända.

6 Polystyren, PS (undvik)

Polystyren är en relativt hård plast som används flitigt till bland annat leksaker, köksmaskiner, datorer och yoghurtburkar. Används i expanderad form i cellplast, exempelvis i köttråg från mataffären. Tidigare har cellplast blåsts upp med hjälp av olika ozonnedbrytande ämnen. Cellplast kan vara impregnerad med bromerade flamskyddsmedel.

Miljörisk: Undvik om du kan.

7 Övriga plaster (undvik)

Sjuan återfinns på mängder av olika plastprodukter, allt från cd-fodral till nappflaskor och matlådor. Den svarta plaststekspaden till teflonpannan är gjord av polyamid. Nylon är en polyamidplast. ABS-plast är vanlig i plastkonstruktioner av olika slag, kanske i din dammsugare. Här finns också bioplaster. Dessa plaster förknippas inte med risker. Men i gruppen finns också bland annat polykarbonat som är en hård och glasklar plast, finns kanske i din tillbringare hemma. Polykarbonat innehåller det hormonpåverkande ämnet bisfenol A. Från och med mars inför EU förbud av bisfenol A i nappflaskor.

Miljörisk: Undvik om du kan, i synnerhet i "matnära" tillämpningar.